

Ο Φιλόσοφος - Ιατρός Ιπποκράτης (460–377 π.Χ.)

► Ουκ ένι ιατρικήν είδέναι, όστις μη οίδεν ό τι εστίν άνθρωπος.

Είναι αδύνατο να ξέρει την ιατρική, αυτός που δεν ξέρει ακριβώς τι είναι ο άνθρωπος

Πατέρας της Ιατρικής και μέγιστος των ιατρών χαρακτηρίζεται ο Ιπποκράτης, ο Δωριεύς που έγραψε στην ιωνική διάλεκτο και χρησιμοποίησε πρώτος στην Ιατρική το πείραμα, ανάγοντάς την από εμπειρική τέχνη σε επιστήμη. Χρυσή εποχή της Ιατρικής χαρακτηρίζεται το δεύτερο μισό του πέμπτου αιώνα π.Χ., κατά το οποίο ο Ιπποκράτης συνέγραψε πλήθος πονημάτων για φυσιολογία, ανατομία, παθολογία, θεραπευτική χειρουργική, μαιευτική και άλλες ειδικότητες και μίλησε πρώτος για το περιβάλλον σε σχέση με την υγεία. Προσκλήθηκε και συνέβαλε στην αντιμετώπιση του λοιμού των Αθηνών και για το λόγο αυτό τον στεφάνωσαν με χρυσό στέφανο. Ο Όρκος του παρέμεινε διαχρονικός. Και ο ίδιος, προφανώς τηρώντας κατά γράμμα την επιστήμη του, έφυγε αιωνόβιος.

Η γενιά και ο βίος του Ιπποκράτη

Ο Ιπποκράτης, ο μέγιστος των ιατρών όλων των αιώνων, γεννήθηκε τον 5ο π.Χ. αι. στην Κω. Η ακριβής χρονολογία της γεννήσεώς του δεν μας είναι γνωστή. Υπολογίζεται ότι γεννήθηκε το 460 π.Χ., στο 1ο έτος της 80ής Ολυμπιάδας. Ο Ιπποκράτης είναι απόγονος Δωριέων και από τους δυο γονείς. Ο πατέρας του Ηρακλείδης, ιερέας στο Ασκληπιείο της Κω, ήταν γιος του Ασκληπιάδη Ιπποκράτη, ο οποίος ήταν γιος του Γνωσιδίκου. Κατά την παράδοση, το Ασκληπιείο της Κω ίδρυσε ο γιος του Ασκληπιού Ποδαλείριος όταν γύρισε από τον Τρωικό πόλεμο κι εγκαταστάθηκε στο νησί. Κατά άλλη παράδοση, ιδρυτής του Ασκληπιείου της Κω ήταν ο γιος του Νέβρος.

Αναφέρονται όλοι οι πρόγονοί του και βέβαια τον χωρίζουν δεκαοκτώ (18) γενιές από το θεό Ασκληπιό και δεκαεννέα (19) από τον Απόλλωνα. Σύμφωνα με την παράδοση, ο Απόλλωνας ήταν ο πατέρας

του Ασκληπιού και βέβαια σαν γιος του Διός, που θεωρείται ο Απόλλωνας, ο Μέγας Ιπποκράτης είναι ο εικοστός της σειράς των απογόνων του Διός. (Ο Απόλλωνας ήταν θεός της Ιατρικής, του Φωτός και της Μουσικής). Όμως ήταν και από μητέρα Δωριεύς. Η μητέρα του Πραξιθέα, κόρη της Φαιναρέτης, καταγόταν επίσης από τους Ηρακλείδες. Οι γιοι του Ιπποκράτη, ο Θεσσαλός και ο Δράκων, καθώς και ο γαμπρός του Πόλυβος (σύζυγος της κόρης του) υπήρξαν μαθητές και συνεχιστές του έργου του και συγγραφείς ορισμένων βιβλίων της Ιπποκρατικής Συλλογής (Corpus Hippocraticum).

Τα βιογραφικά στοιχεία του Ιπποκράτη δεν είναι βέβαια. Πολλοί ασχολήθηκαν με το γενεαλογικό του δένδρο και με το βίο του, αλλά τα στοιχεία δεν τεκμηριώνονται. Οι τρεις μέχρι σήμερα πιο συμπληρωμένες βιογραφίες του είναι του Σωρανού του Εφεσίου, του Σουίδα και του Ι. Τζέτζη.

Αλλά και ο χρόνος του θανάτου του δεν μας είναι ακριβώς γνωστός. Η παράδοση μνημονεύει το θάνατό του στη Λάρισα σε μια από τις περιόδους του στη Θεσσαλία, στη διάρκεια της 102ας Ολυμπιάδας, σε προχωρημένη ηλικία. Κατά τους βιογράφους του Ι. Τζέτζη και Σουίδα απέθανε σε ηλικία 104 ετών, ενώ κατά τον Σωρανό σε ηλικία 90. Στη μεγάλη διάρκεια της ζωής του περιόδευσε πολλούς τόπους (Θράκη, Μακεδονία, Θάσο, Θεσσαλία, Σκυθία, πόλεις της Ιωνίας, ίσως και την Αίγυπτο) αποκτώντας πρωτόγνωρες εμπειρίες και μελετώντας τις συνήθειες των ανθρώπων, το κλίμα, ακόμη και το πολίτευμα των τόπων που επισκεπτόταν.

Και ενώ ήταν Δωριεύς στην καταγωγή ο Ιπποκράτης, εν τούτοις τα βιβλία του τα έγραψε στην ιωνική διάλεκτο, διότι η ιωνική ομιλούνταν όχι μόνο στις ιωνικές πόλεις, αλλά στα περισσότερα ελληνικά κέντρα της εποχής και αφ' ετέρου γιατί ο Ιπποκράτης είχε επηρεαστεί βαθύτατα από τη διδασκαλία των Ιώνων φιλοσόφων. Κατά τον καθηγητή Γ. Πουρναρόπουλο «λίαν πρωίμως η αρχαία ελληνική ιατρική συνηνώθη και συνεβάδισε προς την φιλοσοφίαν».

Τα κοσμογονικά φαινόμενα απασχόλησαν την ιατρική σκέψη, όπως τα βιολογικά φαινόμενα υπήρξαν πεδία προβληματισμού των φιλοσόφων. Οι δοξασίες των Ιώνων φιλοσόφων περί των τεσσάρων στοιχείων της δημιουργίας (γαία, αήρ, ύδωρ, πυρ) επηρέασαν την αντίληψη του Ιπποκράτη όσον αφορά τη σύσταση του ανθρώπινου

σώματος. Δέχεται τα τέσσερα αντίστοιχα στοιχεία, δηλαδή το αίμα, το φλέγμα, την ξανθή και τη μέλαινα χολή, η μίξη των οποίων αποτελεί τον ανθρώπινο οργανισμό.

Έχοντας αποκτήσει την εμπειρική γνώση της ιατρικής στο διάστημα της θητείας του στο Ασκληπιείο της Κω (η ιατρική μεταβιβαζόταν κληρονομικώς από πατέρα σε γιο), καθώς και άριστη γνώση της βοτανοθεραπευτικής, μελετώντας τους Ίωνες φιλοσόφους απέκτησε ιατρική παιδεία πρωτοφανή, η οποία του επέτρεψε να καινοτομήσει και πρώτος αυτός να χρησιμοποιήσει το πείραμα, δηλαδή τη δοκιμή στην ιατρική. Από αυτή τη στιγμή της εφαρμογής του πειράματος, η Ιατρική από εμπειρική τέχνη, που ήταν ως τότε, έπαψε να είναι και έγινε επιστήμη.

Όπως αναφέρει ο Γαληνός: «ο Ιπποκράτης την τέχνην εις επιστήμην ανήγαγεν». Ο Ιπποκράτης πίστευε στην ενότητα της ουσίας του κόσμου. Και θεωρούσε τη φύση κιβωτό της ουσίας αυτής. Ο γίγαντας αυτός της ιατρικής σκέψης πίστευε ότι οι αιτίες των νόσων βρίσκονται στο περιβάλλον ή και στον ίδιο τον άνθρωπο και δεν στέλνονται από τους θεούς. Δεν πίστευε στη «Θεόθεν νόσον». Δεν πίστευε στη θεϊκή παρέμβαση, αλλά στην ανθρώπινη γνώση και εμπειρία. Διατύπωσε τον αφορισμό «ακεστά τε τα πλείστα εστί τοις αυτοίσι τοιούτοισιν αφ' ώτων και γίννεται», δηλαδή διατύπωσε πρώτος την ομοιοπαθητική θεωρία. Όλη όμως η δύναμη της σκέψης του φαίνεται στο βιβλίο «Περί ιερής νούσου» και το μεγαλείο της ανθρωπιάς του στον «Όρκο» του.

Ο σημερινός μελετητής της Ιπποκρατικής Συλλογής θαυμάζει και απορεί με τις γνώσεις, τις ιδέες και αντιλήψεις των συντακτών της. Στο κεφάλαιο περί ιερής νούσου αναφέρει ότι: «ο γόνος έρχεται πάντοθεν του σώματος». Η σύλληψη της ιδέας αυτής πριν από 2.500 χρόνια, χωρίς τις σημερινές τεχνολογικές κατακτήσεις, μας καταπλήσσει. Πώς ο Ιπποκράτης συνέλαβε την ιδέα ότι το γενετικό υλικό (γόνος) προέρχεται «πάντοθεν του σώματος»!

Σήμερα, με τα λαμπρά επιτεύγματα της βιοϊατρικής τεχνολογίας, ξέρουμε ότι το DNA είναι ο κληρονομικός κώδικας του ατόμου και βρίσκεται αποτυπωμένος σε όλα τα κύτταρα του οργανισμού του. Τρανή απόδειξη της ιατρικής αντίληψης πριν από 25 αιώνες, ότι ο γόνος προέρχεται «πάντοθεν του σώματος». Στο ίδιο κεφάλαιο «το περί ιερής νούσου» μας φανερώνεται η αιτία της «επαναστάσεώς του»

έναντι του ιερατείου και μας βοηθά να εννοήσουμε τη μεγαλοφυΐα και το μεγαλείο της ακτινοβολούσας σκέψης του.

Ως γνωστόν η επιληψία θεωρούνταν, όπως και άλλα ψυχικά νοσήματα, ότι στέλνεται από τους θεούς για τιμωρία. Αιτία της δοξασίας αυτής ήταν η άγνοια και η αδυναμία να βοηθήσουν τον πάσχοντα. Οι Ασκληπιάδες (ιερείς του Ασκληπιού) συνιστούσαν επωδές, καθαρμούς, για ν' απομακρύνουν το μίasma (αίτιο της νόσου) και θυσίες για την εύνοια των θεών.

Ο έξοχος νους του Ιπποκράτη, με τη φιλοσοφική σκέψη και τη θαυμαστή ιατρική παιδεία, ορθοτομώντας την αλήθεια διακήρυξε ότι: Η λεγόμενη ιερή νόσος δεν είναι ιερότερη από τις άλλες ούτε θεϊκότερη, αλλά προέρχεται και έχει τα ίδια αίτια (εσωτερικά ή εξωτερικά) όπως και οι άλλες και ότι οι άνθρωποι από απειρία και άγνοια τη νομίζουν θεόσταλη. Και οι αγύρτες ισχυρίζονται ότι με μαγγανείες, δεισιδαιμονίες και μαγείες τη θεραπεύουν. Αυτή ήταν η αφορμή να ξεσπάσουν έριδες με το ιερατείο και να υποχρεωθεί να αποχωρήσει από το Ασκληπιείο της Κω.

Γνώστης των βιολογικών και φυσικών αντιλήψεων των Ιώνων φιλοσόφων περί της ουσίας του κόσμου, πνεύμα φιλελεύθερο και επαναστατικό, ήρθε από πολύ νωρίς σε ρήξη με το ιερατείο της Κω από το οποίο προερχόταν. Οι γνώσεις του, οι παρατηρήσεις και τα πειράματά του τον όπλισαν με το θάρρος της επίγνωσης της επιστημονικής Ιατρικής.

Όπως αναφέρει ο άλλος μεγάλος της ιατρικής επιστήμης ο Γαληνός: «πάντων υπερήνεγκεν και πρώτος εις φως εξήνεγκεν την τελείαν παρ' Ελλήσιν ιατρικήν». Ο Ιπποκράτης υπήρξε ο τέλειος ιατρός που αφιέρωσε όλη του τη ζωή στην πρόοδο της ιατρικής και στην ωφέλεια των ανθρώπων. Όπως αναφέρει επίσης ο Γαληνός, έφθασε εις τέλειον σημείον γνώσεως και σοφίας, ώστε οι τολμούντες να αντιταχθούν στο έργο του (Αρχιγένης, Χρύσιππος κ.ά.) να θεωρούνται αμαθείς και πανούργοι (Γαλ. Χ 583).

Η φήμη του ταχύτατα έφθασε όχι μόνο σε όλο τον ελληνικό χώρο, αλλά ακόμη και στην αυλή του βασιλέως των Περσών. Όπως αναφέρει ο Στοβαίος στις εκλογές του (ιγ', σελ. 146), ο Ιπποκράτης απάντησε στην πρόσκληση του βασιλέα των βαρβάρων: «είχον δ' αν αισχύνην τον παρά του βασιλέως πλούτον και πατρίδος εχθρήν περιουσίην [...] ουκ έστι πλούτος το πανταχόθεν χρηματίζεσθαι». Και αλλού αναφέ-

ρεται: «Ιπποκράτην επειθέης προς Αρταξέρξην απαίρει, χρηστόν είναι βασιλέα» και ο Ιπποκράτης απάντησε: «ου δέομαι χρηστού δεσπότη».

Κατά την αντίληψη του σοφού Ιπποκράτη, η Ιατρική είναι φιλόανθρωπος τέχνη (επάγγελμα) και δεν αποσκοπεί στον πλουτισμό, αλλά στη βοήθεια του συνανθρώπου στις δύσκολες ώρες της αρρώστιας και του θανάτου. Γι' αυτό και σε όλη τη μακρά διάρκεια της ζωής του το ενδιαφέρον του στρεφόταν στην αδιάκοπη φροντίδα των ασθενών και εν γένει του επαγγελματικού καθήκοντος και εφάρμοζε στην πράξη τις ιδέες του με αξιοπρέπεια και φιλαλληλία.

Όπως αναφέρει ο καθηγητής κ. Μέρμηγκας: «Ο Ιπποκράτης είναι κυρίαρχος ιατρική προσωπικότης, ου μόνον του 5ου π.Χ. αι. αλλά και όλων των μετέπειτα αιώνων, συμβολίζων ου μόνον την επιστημονικήν και θεραπευτικήν Ιατρικήν, αλλά και την κοινωνικήν αντίληψιν οία διετηρήθη έκτοτε ως υπόδειγμα των ιατρών πάσης χώρας».

Η επιστημονική σκέψη του, η οξυδερκής παρατηρητικότητά του, η διαγνωστική μέθοδός του, η επέκταση της ιατρικής φροντίδας του πέραν του αρρώστου – στο περιβάλλον του- και η συνολική αντιμετώπιση του πάσχοντος ως ζώντος οργανισμού στο σύνολό του, ακόμη και η αυτοψία του χώρου, η εξέταση και καταγραφή των κλιματολογικών συνθηκών, ως και του πολιτεύματος των τόπων που επισκέφθηκε, τον κατατάσσουν πρώτο μεταξύ των ομοίων του, γι' αυτό και δίκαια αποκαλείται «Πατέρας της Ιατρικής», ακόμη και «θείος Ιπποκράτης».

Ο θρύλος τον θέλει παρόντα στο λοιμό των Αθηνών. Ο Ιπποκράτης, αφού ήρθε σε σύγκρουση με το ιερατείο της Κω, ήρθε στην Αθήνα, όπου οι ιερείς του Ασκληπιείου των Αθηνών προσπάθησαν να τον προσεταιριστούν, αλλά ο Ιπποκράτης έχοντας την προηγούμενη εμπειρία της Κω αρνήθηκε. Ο θρύλος λέει ότι στην Αθήνα ήρθε με πρόσκληση του Περικλή, ο οποίος μαζί με την Ασπασία κατέβηκαν στον Πειραιά να τον υποδεχθούν. Η πρόσκληση του έγινε για την αντιμετώπιση λοιμού, ο οποίος, όπως λέει ο Θουκυδίδης, «ούτε ιατροί ήρκουν... Ούτε άλλη ανθρωπεία τέχνη, ουδεμία... πάντα ανωφελή ην». Ο Θουκυδίδης είχε προσβληθεί και ο ίδιος από το λοιμό αλλά επέζησε και μας περιγράφει θαυμάσια τα συμπτώματα της νόσου.

Ο θρύλος γύρω από τη ζωή του Μεγάλου Ιπποκράτη μας λέει ότι με το διεισδυτικό του μάτι και την αγχίνοιά του πρόσεξε ότι από το

λοιμό δύσκολα προσβάλλονταν άνθρωποι που λόγω του επαγγέλματός τους ζούσαν ημίγυμνοι, εργαζόμενοι κοντά στη φωτιά, όπως οι μεταλλωρύχοι, οι καμινευτές, οι φουρναραίοι κ.ά. και συμπέρανε ότι το μίasma (το αίτιο της νόσου) δεν αρέσκει στο πυρ και ίσως βρίσκεται στον ιματισμό (ενδύματα, κλινοστρωμένες κ.λπ.). Έδωσε λοιπόν τη συμβουλή να ανάψουν φωτιές στους δρόμους και να καεί ο ιματισμός. Συμβούλεψε τους Αθηναίους ν' ανάψουν μεγάλες φωτιές στα διάφορα σημεία της πόλης και να τις τροφοδοτούν με χλωρά κλαδιά και αρωματικά άνθη, ώστε ο καπνός που θα δημιουργηθεί να έχει ευχάριστη οσμή και να είναι πυκνός ώστε να σκεπάσει όλη την πόλη και διασκορπιζόμενος απ' τον αέρα να φύγουν μαζί του και τα μίσματα.

Η απολυμαντική ενέργεια του πυρός ήταν γνωστή και πριν από τον Ιπποκράτη. Ήδη αναφέρεται από την εποχή του Τρωικού πολέμου. Η καύση όμως του ιματισμού ως φορέα του μίσματος οφείλεται στην παρατηρητικότητα του Ιπποκράτη. Πράγματι, οι ψύλλοι που μεταδίδουν το μικρόβιο της πανώλους απ' τους ποντικούς στον άνθρωπο, εμφωλεύουν στον ιματισμό, με τον οποίο κάηκαν κι έτσι σταμάτησε η μετάδοση της νόσου και η επιδημία υποχώρησε.

Τα του λοιμού των Αθηναίων ο Ιπποκράτης εξιστορεί εις το Γ' επιδημιών τμήμα 3ο. Ο εκδότης των απάντων του Ιπποκράτη, Γάλλος Λιτρέ (Littre), στον πρόλογό του αναφέρει ότι ο Ιπποκράτης πολύ νωρίς είχε τέτοια φήμη, ώστε να προκαλεί τη δημιουργία θρύλων για τη ζωή και το έργο του. Ο θρύλος λοιπόν τον θέλει σωτήρα της πόλης των Αθηνών από το θανατηφόρο λοιμό.

Για την προσφορά του αυτή οι Αθηναίοι εξέδωσαν ειδικό ψήφισμα, «το δόγμα των Αθηναίων», το οποίο διαβάστηκε στα Μεγάλα Παναθήναια. Με το ψήφισμα αυτό τον στεφάνωσαν με χρυσό στεφάνι, του προσφέρθηκε τιμητική δια βίου σίτιση στο Πρυτανείο και μυήθη-κε δημοσία στα Ελευσίνια Μυστήρια, που ήταν η ύψιστη τιμή.

Ο Ιπποκράτης είχε προσκληθεί και στη Μακεδονία, να θεραπεύσει το βασιλέα Περδίκκα που ήταν βαριά άρρωστος, τον οποίο και θεράπευσε. Προσκλήθηκε στα Άβδηρα να θεραπεύσει τον Δημόκριτο που είχε καταληφθεί από μανία και συγχρόνως είχε ξεσπάσει επιδημία σ' ολόκληρη την πόλη, την οποία ο Ιπποκράτης επιτυχώς αντιμετώπισε.

Ακόμη και τη χώρα των Ιλλυριών και των Παιόνων επισκέφθηκε για να προσφέρει τις ιατρικές του υπηρεσίες, όταν του ζητήθηκε.

Γι' αυτό ενώ ακόμη ήταν ζωντανός όλοι οι Έλληνες (πράγμα σπάνιο σε τούτα τα χώματα), Αθηναίοι, Αργείοι, Κώοι, Θεσσαλοί, Μακεδόνες, τον θαύμαζαν και τον τιμούσαν για την προσφορά του και τον θεωρούσαν δεύτερο μετά τον Ηρακλή ημίθεο. Παράλληλα όμως με τις πολύτιμες υπηρεσίες του στην Ιατρική και τον άνθρωπο, τον διέκρινε η τόλμη και η αποφασιστικότητα. Καταπολέμησε τους αγύρτες αμαθείς και τσαρλατάνους. Όπως ο Σωκράτης τα έβαλε με τους καπήλους της Φιλοσοφίας, έτσι και ο Ιπποκράτης τα έβαλε με τους σφετεριστές της Ιατρικής. Τέλος, για το βίο του Ιπποκράτη, ο άλλος σοφός-γιατρός των νεότερων χρόνων, ο Αδ. Κοραής, λέει: «Είναι από τους ολίγους εκείνους των οποίων άλλος Βίος παράλληλος δυσκόλως ευρίσκεται».

<http://ellinonfilosofia.blogspot.gr/>